

УДК 02-051(477)(092)Хав(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2020.11(292).40-42

Вероніка Жимолостнова,

кандидат мистецтвознавства,

викладач коледжу зв'язку та інформатизації

Одеської національної академії зв'язку ім. О. С. Попова,

e-mail: verjim@bigmir.net

Валерія Лаврусь,

викладач центру дошкільної підготовки "Горизонт",

e-mail: lvv588@ukr.net

Одеський період у творчій діяльності відомого українського бібліотекознавця Л. Хавкіної

Запропонована розвідка змістовно й концептуально належить до досліджень з історії вітчизняного бібліотекознавства та безпосередньо присвячена методично-просвітницькій діяльності відомого українського бібліотекознавця Л. Хавкіної в Одесі 1925 р. У статті використано автентичні матеріали з фондів Одеського обласного державного архіву та фондів музею книги Одеської державної наукової бібліотеки. Поміж них є унікальні документи, як-от протоколи засідань президії Одеського бібліотечного об'єднання 1925 р., звіт Бібліотеки щодо проведення семінару за участю Л. Хавкіної та її фінансові розписки. Зазначені документи свідчать, що доповіді вченої під час методичних зустрічей справили неабияке враження на місцеву бібліотечну спільноту й спонукали її до подальшого плідного розвитку бібліотечної справи та початку процесу централізації радянських бібліотек Одещини, завдяки чому мав відбуватися централізований обмін методичною, науковою, освітянською, бібліотекознавчою, бібліографознавчою літературою та інформацією. Однак, на жаль, перебування в Одесі та проведення бібліотекознавчого семінару було для Л. Хавкіної випадковим та відбулося за рекомендацією Агітпрому Губкому, до того ж одеська бібліотечна спільнота не зацікавила вченою у професійному плані, тому у сферу її наукових інтересів не входила подальша співпраця в цьому напрямі.

Ключові слова: Одеське бібліотечне об'єднання (ОБО); семінар; лектор; бібліотечна спільнота; бібліотекознавство; методи бібліотечної роботи

Постановка проблеми. Розвиток бібліотеки майбутнього неможливий без ґрунтового осмислення історії й теорії бібліотекознавства та бібліографознавства. Попри той факт, що бібліографознавство, зокрема й українське, сформувалося не так давно, у вітчизняній бібліотечній науці вже достатньо наукових авторитетів і ґрунтових досліджень, на які рівняються молоді вчені. Таким, майже незаперечним для свого часу, дослідником є відомий організатор бібліотечної справи, видатний теоретик у галузі бібліотекознавства та бібліографознавства, почесний член Російського бібліографічного товариства від 1911 р. — Любов Борисівна Хавкіна. Її трудовій та науковій діяльності присвячено чимало досліджень, однак період співпраці з одеською бібліотечною спільнотою не висвітлено повною мірою, а наявна інформація обмежується стислими, уривчастими згадками ділового та побутового характеру. Враховуючи незначну кількість збереженого фактографічного матеріалу, розглянемо докладніше одеський період у діяльності вченої.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Історіографія наукової та професійної діяльності Л. Хавкіної багата й різноманітна: від монографії Ю. Григор'єва [3], інформації в "Бібліотечній енциклопедії" [6] до статей В. Артисевич [1; 2; 4] й багаторічних досліджень, що їх систематично проводять наукові співробітники Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка [5]. Однак праць, присвячених перебуванню Л. Хавкіної в Одесі, немає, що й зумовлює **актуальність** пропонованої розвідки.

Метою статті є поповнення масиву матеріалів про життя й діяльність видатного українського вченого-бібліографа Л. Хавкіної невідомими фактами біографії та професійної діяльності під час її перебування в Одесі через виявлення, систематизацію та аналітичне опрацювання архівних джерел за 1925 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі вивчення документів Одеського обласного державного архіву за 1925 р., зокрема справи "Р-4851 "Одеська губернська центральна бібліотека Одеського губернського відділу політичної просвіти "Губполітпросвіта" м. Одеса" та Одеська окружна центральна робітничо-селянська бібліотека ім. Жовтневої революції Одеського окружного відділу політичної просвіти "Окрполітпросвіта" [серпень 1925 р.]. Опис № 1 — 1924—1928 рр., 8 од. зб.", що належать саме до періоду перебування Л. Хавкіної в Одесі, виявлено факти, котрі розглянемо ґрунтовніше.

Учасники засідання президії Одеського бібліотечного об'єднання від 31.10.1924 ухвалили рішення про потребу організувати доповідь, присвячену міжнародному становищу та його впливові на роботу бібліотек. Агітпроп Губкому, до якого учасники засідання звернулися з проханням підібрати доповідача, запропонував кандидатуру Л. Хавкіної. До того часу ОБО не співпрацювало з вченою, і у сферу її наукових інтересів бібліотечна спільнота Одещини також не входила, а отже немає відомостей про будь-які попередні контакти.

На особисте звернення президії Одеського бібліотечного об'єднання Л. Хавкіна відповіла згодою та запропонувала перелік лекцій, з якого обрали такі

теми: "Библиотеки в прошлом и настоящем", "Новые методы библиотечной работы", "НОТ и библиотечная работа" та "Современные библиотеки за границей и у нас". Для оплати лекторці виділили 100 руб. із методичних сум, про що свідчить протокол № 6 засідання президії Бібліотечного об'єднання від 20.01.1925.

На засіданні від 3.03.1925 було ухвалено додаткове рішення про корегування строків проведення семінару Л. Хавкіної, зокрема на пропозиції голови президії Когана, заняття, що мали розпочатися від 16 березня, перенесли на літо. Місце проведення — парк, сквер і сад тверезості. Також розглянули матеріальні можливості для втілення цієї пропозиції. Учасники запропонували провести й дитячу секцію та обговорити це питання на наступному засіданні ОБО, про що свідчить протокол № 10 від 3.03.1925. Однак із контексту важко визначити, йшлося про семінар Л. Хавкіної чи про інший плановий місцевий семінар.

На черговому засіданні президії ОБО від 10.03.1925 розглядали нові зміни в роботі семінару Л. Хавкіної, запропоновані Агітпропом. Проте про перенесення заходу з березня на літо відомостей немає. Складається враження, що або попередні домовленості щодо корегування строків скасували, або йшлося не про семінар Л. Хавкіної. На наступному засіданні було запропоновано: по-перше, збільшити час занять, щоб охопити й технічну частину; по-друге, на період проведення семінару звільнити його учасників від поточної роботи; по-третє, призначити лекторці особистого асистента. Також було визначено перелік бібліотек і дати проведення занять: Публічна бібліотека — 18.03, Університетська — 17.03, ЦРБ — 16.03, Бібліотека при клубі ім. Леніна — 18.03, Кабінет бібліотекаря — 18.03.

Нарешті 18.03.1925 відбулося засідання президії ОБО сумісно з методичною секцією Кабінету бібліотекаря та завідувачем окружних бібліотек у присутності Л. Хавкіної. Бібліотекознавець докладно ознайо-

мила присутніх із діяльністю Кабінету бібліотекознавства в Москві та Московського бібліотечного об'єднання. Доповідь справила на слухачів неабияке враження й спонукала ухвалити рішення про налагодження тісніших контактів Одеського бібліотечного об'єднання з Московським інститутом бібліотекознавства. Учасники висловили прохання надсилати до Одеси матеріали щодо бібліотекознавства, організації й проведення заочного навчання та іншу корисну фахову інформацію на розсуд доповідачки; також постановили організувати окружні кабінети бібліотек.

Після проведення семінару залишилися такі фінансові документи:

— звіт про витрати на проведення бібліотечного семінару;

— розписка Л. Хавкіної про отримання 80 руб.;

— розписка Л. Хавкіної про отримання 63 руб.;

— звіт Бібінспектури щодо проведення семінару за участю Л. Хавкіної за I квартал 1925 р. (січень—березень).

Висновки. Проведений аналіз уможливило такі висновки:

— одеська бібліотечна спільнота не співпрацювала з відомим бібліотекознавцем Л. Хавкіною та не входила у сферу її професійних інтересів;

— перебування Л. Хавкіної в Одесі та проведення бібліотекознавчого семінару було випадковим та відбулося за рекомендацією Агітпрому Губкому, а не на особисте запрошення місцевих бібліотек;

— інформація, викладена на семінарі Л. Хавкіною, справила значне враження на місцеву бібліотечну спільноту та спонукала її до подальшого розвитку бібліотечної справи на Одещині;

— виступ Л. Хавкіної зніціював перший етап процесу централізації радянських бібліотек на Одещині, що сприяв централізованому обмінові методичною, науковою, освітянською, бібліотекознавчою й бібліографознавчою літературою та інформацією.

Список використаної літератури

1. *Артисевич В. А.* Любовь Борисовна Хавкина: (К 10 летию со дня смерти) / В. А. Артисевич. — Саратов, 1959. — 10 с.: портр., ил.
2. *Артисевич В. А.* Л. Б. Хавкина / В. А. Артисевич // Опыт работы Научной библиотеки СГУ. — Саратов : НБ СГУ, 1959. — Вып. 2. — С. 1—8.
3. *Григорьев Ю. В.* Л. Б. Хавкина (1871—1949) / Ю. В. Григорьев. — Москва : Книга, 1973. — 126 с.
4. *Л. Б. Хавкина* в письмах к В. А. Артисевич // Науч. и техн. б-ки. — 1996. — № 11. — С. 31—62.
5. *Бібліотекознавець* Любов Борисівна Хавкіна: харківський період діяльності (1888—1918) / Уклад.: А. М. Перепеча, Н. І. Капустіна. — Харків : Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, 2004. — 128 с.
6. *Рычков А. В.* Хавкина Любовь Борисовна / А. В. Рычков // Библиотечная энциклопедия / гл. ред. Ю. А. Гриханов ; Российская государственная библиотека. — Москва : Пашков дом, 2007. — С. 1110—1111.

Veronica Zhimolostnova, Valeria Lavrus Odessa period in the creative activity of the famous Ukrainian librarian L. Khavkina

The proposed research is substantively and conceptually related to research on the history of domestic library science and is directly devoted to the methodological and educational activities of the famous Ukrainian librarian L. Khavkina in Odessa 1925 year. The article uses authentic materials stored in the funds of the Odessa Regional State Archive and in the funds of the Book Museum of the Odessa State Scientific Library. Among them are such unique documents as the minutes of the meetings of the presidium of the Library Association of Odessa in 1925 year, the report of the Bibinspektura on conducting a seminar with the participation of L. Khavkina and, finally, own financial receipts made by L. Khavkina. These documents state that the information provided during the methodological meetings by L. Khavkina made an unforgettable impression on the Odessa library community and encouraged it to further the fruitful development of the Odessa library business and prompted the centralization of Soviet libraries in the Odessa region and further centralized exchange of methodological, scientific and educational, library and bibliographic literature and

information. However, unfortunately, L. Khavkina's stay in Odessa and holding a library seminar was accidental and took place on the recommendation of Agitprom Gubkom and the Odessa library community did not make a special professional impression on L. Khavkina, so in the field of professional research interests of the famous librarian further was not included.

Keywords: Odessa Library Association; seminar; lecturer; library community; library science; methods of library work

References

1. Artisevich V. A. (1959). *Lubov Borisovna Khavkina: (K 10-letiyu so dnia smerti)*. Saratov.
2. Artisevich V. A. (1959). L. B. Khavkina. *Opyt raboty Nauchnoj biblioteki SGU*, 2, pp. 1—8.
3. Grigorev Yu. V. (1973). *L. B. Khavkina (1871—1949)*. Moskva: Knyga.
4. L. B. Khavkina v pysmakh k V. A. Artysevich. (1996). *Nauch. y tekhn. b-ky*, 11, pp. 31—62.
5. Perepecha A. M. and Kapustina N. I. [uklad.]. (2004). *Bibliotekoznavets Liubov Borysivna Khavkina: kharkivskyi period diialnosti (1888—1918)*. Kharkiv: Khark. derzh. nauk. b-ka im. V. H. Korolenka.
6. Rychkov A. V. (2007). *Khavkina Lyubov Borisovna. Bibliotekhnaya entsiklopediya*, Moskva: Pashkov dom, pp. 1110—1111.

Надійшла до редакції 17 листопада 2020 року

УДК 75/75(477)(092)Хас(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2020.11(292).42-44

Ксенія Купчик,

бібліограф I категорії науково-бібліографічного відділу Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, e-mail: nbv@nplu.org

Ніл Хасевич — творець бойової графіки УПА

Я не можу битися зброєю, але б'юся різцем і долотом. Я, каліка, б'юся в той час, коли багато сильних і здорових людей у світі навіть не вірять, що така боротьба взагалі можлива. Я хочу, щоб світ знав, що визвольна боротьба триває, що українці б'ються¹.

Українське мистецтво ХХ ст. у світовому контексті репрезентовано цілою плеядою митців діаспори. Однією з таких постатей є Ніл Хасевич — видатний український художник, графік, громадський і політичний діяч, член ОУН. У листопаді 2020 р. виповнилося 115 років від дня народження митця, який, попри блискучі перспективи за кордоном, обрав боротьбу за свободу й незалежність України. Кандидат мистецтвознавства, дослідниця творчості Н. Хасевича Л. Крайлюк так характеризує художника: "Його ім'я значилося в "Українській Загальній Енциклопедії" вже 1931 р., на самому початку його творчої кар'єри. Н. Хасевич був учасником та переможцем престижного міжнародного мистецького конкурсу, мав численні нагороди, ще в роки міжвоєнного двадцятиліття був зачислений до нарбутівської плеяди, а творчість його завершального періоду стала своєрідною художньою метафорою національно-визвольних змагань середини ХХ ст."².

Народився Н. Хасевич 12 (25) листопада 1905 р. у селі Дюксин Рівненської області в родині паламаря. Разом із братами Анатолієм і Федором навчався в духовній семінарії в Житомирі, співав у церковному хорі. Перші уроки малювання юнак брав в іконописній майстерні; ікони його авторства частково збереглися в оселях мешканців Дюксина. Саме односельці першими оцінили непересічний талант художника-початківця, а особливо — портрети, котрі він виконував на замовлення дюксинців із фото-

графічною точністю. За браком будь-яких фотопристроїв таке вміння було на вагу золота.

Коли Нілу виповнилося 14 років, у родині Хасевичів сталася трагедія. Повертаючись із Рівного, вони з матір'ю потрапили під потяг на залізничному переїзді — жінка загинула, а хлопець втратив ногу й назавжди залишився калікою. Техніка різьблення по дереву, котру опанував Ніл, стала йому в пригоді, аби самостійно виготовити протез.

Завдяки наполегливості та завзяттю 1925 р. Н. Хасевич екстерном закінчив Рівненську гімназію, здобув атестат, а вже за рік вступив до Варшавської академії образотворчих мистецтв на факультет графіки. Початковим грошовим внеском за навчання послуговувала компенсація французької компанії за нещасний випадок на залізниці. Новоспеченому студентові поталанило вивчати мистецькі дисципліни під керівництвом знаних майстрів: графіку — у відомого польського художника, графіка В. Скочилися, живопис — у художника, професора М. Котарбінського й факультативно декоративне ткацтво — у художника, графіка Й. Чайковського. Врешті-решт юнак таки обрав графіку, котру вважав "найживішою галуззю мистецтва"³. Для продовження навчання катастрофічно не вистачало грошей. В архіві Варшавської академії зберігаються численні прохання Н. Хасевича до дирекції звільнити його від оплати за навчання. На жаль, хлопець щоразу діставав відмову: на одному зі збережених примірників проставлено резолюцію "Не заслуговує". Через матеріальну скруту довелося підробляти дрібними замовленнями, зокрема створювати

¹ Цит. за кн.: Життя і творчість Ніла Хасевича. 2011. Львів ; Торонто. С. 7.

² Ніл Хасевич у українському мистецтві. 2014. С. 3.

³ Найживіша галузь мистецтва. Рівне, 2009. С. 22.